

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRAK A KUBAI KÖZTÁRSASÁGBAN

Emilio Setién: Las bibliotecas publicas de la Republica de Cuba
című előadását fordította és tömörítette: MOHOR Jenő.

Kuba könyvtárügyének igazi fejlődése 1959 után indult meg. Ezt megelőzően legfeljebb néhány könyvtáros tett egyéni erőfeszítéseket, ami – hatékony kormányzati támogatás hiányában – nem hozhatott lényeges eredményt. A kubai forradalom győzelme idején az egész országban összesen mintegy ötszáz könyvtár létezett, egyötödük működött nyilvános (közművelődési) könyvtárként. A könyvtárak mintegy negyven százaléka a fővárosban koncentrált. Néhány kivételtől eltekintve nem megfelelő helyiségekben, gyatra berendezéssel és szegényes állománnyal működtek. Ami a munka szervezetségét illeti, több múlt az egyes személyek jóérzésén, mint a könyvtári szolgáltatások technikáján.

Ma az országban 4000 könyvtár működik, ebből több mint háromszáz a közművelődési könyvtár, melyek az ország egész területén megtalálhatók, városokban és községekben, mezőgazdasági területeken és hegyvidéken egyaránt. 1984-ben a könyvtárak állománya megközelítőleg 61 millió könyvtári egység volt, a kölcsönzések száma 14 millió, a könyvtárlátogatók száma 11,5 millió és a könyvtári dolgozók száma 2 ezer.

A *közművelődési könyvtárak országos hálózata*, amely egyesítette a forradalom győzelme előtt is már létezett könyvtárakat, 1961-ben jött létre. A régi könyvtárakat teljesen megújították: új helyiségeket kaptak, állományuk gazdagodott mélységben és a tudományok irányában, kicserélték az alkalmatlan berendezéseket, és megkezdték a könyvtári személyzet képzését a kulturális minisztérium 1962-ben alapított országos könyvtártechnikus iskolájában. Az évek múlásával növekedett a könyvtárak száma, és 1968 óta a különféle könyvtárosképző tanfolyamok megfelelnek az említett iskola középfokú technikus színvonalának. Ez a tény biztosítja, hogy az olvasószolgálati személyzet már mindenütt legalább középfokú végzettségű. Az egyetemi szintű könyvtárosképzés – amely 1946-ban kezdődött különböző kurzusok formájában – lassan konszolidálódik: megalakult a havannai egyetem humán fakultásán a könyvtáros-iskola, mely ma az egyetem irodalmi és művészeti karának tudományos-műszaki-tájékoztatási és könyvtári részlege, az egész országra (távoktatás formájában) kiterjedő hatáskörrel.

Míg 1959 előtt hiányzott a könyvtárügy hivatalos irányítása, ma mind a Kubai Kommunista Párt, mind az állam részéről kellő irányítást kapnak a könyvtárak. A legfőbb pártfórumok fontosabb dokumentumai e tárgyban: a KKP I. kongresszusának 155. sz. direktívája, a II. kongresszus irodalomról, művészetről, kultúráról hozott határozatának 13. szakasza és a KKP KB titkársága 1983-as irányelvei a kiadás, sajtó, könyvterjesztés és a könyvtárak ügyében. A minisztertanácsi és kulturális minisztériumi jogszabályok közül említést érdemel a köteles példányokról intézkedő (éppen módosítás alatt álló) 1964-es,

a könyvtári napról szóló 1981-es dekrétum, továbbá a zeneművek központi katalógusáról (1980), a könyvtárak működési rendjéről (1981), a kulturális és művészeti információs alrendszer létrehozásáról (1981) és működéséről (1983), a közművelődési könyvtári eljárások kézikönyve bevezetéséről (1986) intézkedő minisztériumi rendelet. A könyvtári tevékenységet – színvonalának emelése érdekében – még országos és kulturális ágazati szabványok is befolyásolják: többek között a közművelődési és iskolai könyvtárak építését, a szolgáltatások hatékonyságát és minőségét, a közművelődési könyvtárak rendszerének szervezését, a közművelődési könyvtárak állományának rendjét, az általuk nyújtott szolgáltatások típusait határozzák meg. A közművelődési könyvtárak szükség szerint alkalmazzák az országos tudományos és műszaki információs rendszer számára megállapított több mint harminc normatívát, és számolnak a középfokú technikusképzés távoktatási formájáról intézkedő miniszteri rendeletek hatásával is.

A közművelődési könyvtárak funkcióit és céljait, rendszerük szervezetét az NRCU 12:84 számú normatíva határozza meg, mely – összefoglalva – a következőket mondja ki: a könyvtári rendszer irányító szerve a Kulturális Minisztérium Könyvtári Igazgatósága, mely országosan módszertani feladatokat is ellát. A José Martí Nemzeti Könyvtár – az ország bibliográfiai központja – a Kulturális Minisztérium egy egysége, melyet módszertanilag a Könyvtári Igazgatóság felügyel. A Nemzeti Könyvtár, mint országos bibliográfiai központ, szerkeszti és kiadja Kuba nemzeti bibliográfiáját, gyűjti az ország teljes bibliográfiai termését és a nemzetközi bibliográfiai irodalom reprezentáns részét. A tartományi szintű közművelődési könyvtár egyben a tartomány bibliográfiai központja, tartományi bibliográfiai tevékenységet végez, és segíti a nemzeti könyvtár bibliográfiai állományának teljessé tételét is. Mint általános tudományos könyvtárak (figyelemmel a tartomány gazdasági és társadalmi jellemzőire) gyarapítják állományukat, s annak minden részéből a városi könyvtárakon keresztül kölcsönöznek is. Funkcionálisan a tartományi kulturális igazgatósághoz tartoznak, módszertani irányításukat a minisztérium könyvtári igazgatósága és a tartományi kulturális igazgatóság együttesen látja el. A városi könyvtárak közvetlen környezetük igényeit elégítik ki, a felsőbb szinten kiadott módszertani útmutatások alapján működnek a városi hatóságok irányításával. A fiókkönyvtárak egy-egy városi vagy tartományi könyvtár részlegei, szolgáltatásaik egy-egy kisebb körzetre terjednek ki.

A már említett normatíva közművelődési könyvtárnak tekinti a művelődési házak és az úttörőházak könyvtárait, a szakszervezeti könyvtárakat, a büntetésvégrehajtó intézetekét, a kórházi betegkönyvtárakat, a vakok egyesületi könyvtárait és az üdülők könyvtárait, valamint azokat a szakosodott állományú könyvtárakat, amelyek az egész lakosság rendelkezésére állnak. A hivatalos statisztikák azonban csak a nemzeti könyvtárat, a tartományi, városi és a fiókkönyvtárakat számítják a közművelődési könyvtárak közé.

A közművelődési könyvtári tervezéssel kapcsolatban a normatíva kimondja, hogy a fejlesztési terveket a tartományok a Kulturális Minisztérium Könyvtári Igazgatósága által kiadott általános irányelvek és módszertani útmutatások szerint készítik el. Könyvtárat a kétezer lakost meghaladó nagyságú településeken kell telepíteni, a kisebb helyek könyvtári ellátását minikönyvtár vagy bibliobusz segítségével kell megoldani. Az ellátás irányszámaként lakosonként 2–4 kötet minimumot állapít meg, a szolgáltatások köre a helyi viszonyoktól függ.

A Kulturális Minisztérium Könyvtári Igazgatósága különös figyelmet fordít mindazokra a mennyiségi és minőségi tényezőkre, amelyek a könyvtárügy területén a hosszú, közép- és rövid távú tervek tudományos megalapozását szolgálják.

A könyvtárak anyagi ellátása – az előbb ismertetett tipológiának megfelelően – a helyi vagy a felsőbb hatóságok feladata. A rendelkezésre álló költségvetési keret 70%-át a munkatársak fizetésére, 10%-át állománygyarapításra, 20%-át a működési költségek fedezésére fordítják. Az irányelvek minden 2000 potenciális olvasóra 1 könyvtárost, 4000 kötetnyi állományt és minimálisan 7480 kölcsönzést irányoz elő.

A Kubai Köztársaság *közművelődési könyvtári irányítási* rendszerében az országos szintű módszertani irányítás és a beruházási célkitűzések tartoznak a Kulturális Minisztérium Könyvtári Igazgatóságának kompetenciájába. Az igazgatóságnak két osztálya van (rendszerek és felügyelet), és külső szakértőkből létrehozott munkacsoportokra támaszkodva látja el feladatait. A szakértők főleg a könyvtári igazgatóság, a nemzeti könyvtár, a tartományi és városi könyvtárak munkatársaiból verbuválódnak. A munkacsoportok a célkitűzések és a gyakorlati megvalósítás elemzésével foglalkoznak, az ő munkájukon alapul a könyvtári igazgatóság szakfelügyeleti és módszertani munkája. A José Marti Nemzeti Könyvtár központi helyet foglal el a könyvtári tevékenységek kézikönyveinek kidolgozásában és a könyvtári rendszer számára történő központi katalogizálásban. Jelentős szerepet játszik az országos tudományos és műszaki információs rendszerre vonatkozó normatívák kidolgozásában a Kubai Tudományos Akadémia Tudományos és Műszaki Dokumentációs és Információs Intézetével együtt, és egységes terv alapján dolgoznak a könyvtári-bibliográfiai-információs tevékenység országos szabványain.

A könyvtári-bibliográfiai-információs tevékenység elméleti megalapozása érdekében a könyvtári igazgatóság kidolgozza az állományépítés, az olvasókkal való munka és a könyvtári munkaszervezés terén végzendő kutatásokhoz szükséges elveket és módszereket. Az eredmények alkalmazása érdekében a könyvtári igazgatóság javaslatokat dolgoz ki a közművelődési könyvtárak működésének jogi szabályozására, normákat állapít meg a különböző könyvtári tevékenységekre, javaslatokat dolgoz ki a tevékenység főbb irányaira, és módszertani instrukciókat készít (ide értve a könyvtári tevékenységek kézikönyveit is). A jó tapasztalatokat publikációk és szemináriumok útján is terjesztik, a tudományos eredmények megismertetésére pedig az ötvenként kétszer megrendezésre kerülő országos rendezvényeken kerül sor.

A kubai könyvtárügy fejlesztésében alapvető szerepük van a nemzetközi könyvtárügyi információknak is, amelyeket a szakirodalomból, a nemzetközi eseményeken való részvétel és tapasztalatcseré-látogatások útján szereznek meg.

A közművelődési könyvtári állomány alakításában és gyarapításában fontos az állomány és az igény megfelelésének elve. Az közművelődési könyvtárak állományépítésükben a különböző dokumentumtípusok (könyvek, brosúrák, időszaki kiadványok, zene-művek, térképek, metszetek, plakátok) integrálására törekszenek. A címenkénti példányszám általában 2 és 3 között változik.

Az alapgyűjteménynek különböző típusú műveket kell tartalmazniuk: könnyen érthetőket a kezdő olvasók számára (függetlenül ezek életkorától); a pályaválasztást és a különböző szakmákban való fejlődést segítőket; bonyolultabbakat, a „gyakorlott” olvasók

számára. A művek lehetnek szórakoztató, oktató és tájékoztató jellegűek. Ajánlatos, hogy az alapgyűjteményekben legyenek képviselve a marxizmus-leninizmus klasszikusainak, José *Martin*nak, Fidel *Castrónak* művei; a párt és állami szervek publikált dokumentumai (a központi és a könyvtár típusa szerinti helyi szerveké egyaránt); az Állami Statisztikai Bizottság kiadványai; a párt- és állami vezetők munkái; a kubai munkásmozgalomról, az ország kül- és belpolitikájáról szóló művek; a kubai történelem és kultúra jeles személyiségeinek életrajzai; továbbá, Kuba történelmére, társadalompolitikájára, tudományának, technikájának, művészetének, szépirodalmának fejlődésére vonatkozó művek. A külföldi irodalomból előnyben részesülnek a szocialista országok, Latin-Amerika, a karib térség és az el nem kötelezett országok irodalma a nyugat-európai és az észak-amerikaiakkal szemben. Az alapgyűjteménybe tartoznak a referenzs-művek, enciklopédiák, lexikonok, általános bibliográfiák, valamint azok a szakbibliográfiák, amelyek leginkább megfelelnek az adott környezet társadalmi és gazdasági jellemzőinek és amelyeknek a térségben nincs megfelelő szakkönyvtárak. Az alapgyűjtemény fokozatos kiegészítése során törekedni kell annak teljesebbé tételére és tematikai kibővítésére is.

A kubai *közművelődési könyvtárak által nyújtott szolgáltatások* az azokat szabályozó normatíva szerint: a dokumentumok rendelkezésre bocsátása olvasótermi, otthoni használatra és könyvtárközi kölcsönzés útján; a dokumentumok másolása; bibliográfiai információs szolgáltatások (ide értve a tartományi központi katalógusok szolgáltatásait is); referáló és jeladó információs szolgáltatások a kulturális és művészeti tájékoztatás területén; faktografikus információs szolgáltatás. A könyvtárak más, szóbeli tájékoztatási formákat is szerveznek az olvasás irányítása érdekében, és közreműködnek az országos könyv- és olvasásterjesztési programban.

A *közművelődési könyvtárak állományának feltárása* általában a Dewey-féle tizedes osztályozás, illetve az ISBD-alapú kubai bibliográfiai leírási szabvány szerint történik. Az egyéb könyvtári anyagok feldolgozását a nemzeti könyvtár által kidolgozott kézikönyvek alapján végzik. Jelenleg a szovjet könyvtári és bibliográfiai osztályozási rendszer filozófiái, társadalom- és humántudományi részének kísérleti alkalmazásán és bevezetésén dolgoznak, és már elhatárolták a BBK marxizmus-leninizmus fejezetének adaptálását valamennyi tartományi és nagyvárosi könyvtárban.

A központi katalogizálás a José Marti Nemzeti Könyvtár feldolgozó munkáján alapul, most azonban éppen szünetel a nyomtatott katalóguscédulák elosztási rendszerének átszervezése miatt. Az olvasói katalógusok általában szerző, cím és téma szerintiek, a gyermek- és ifjúsági könyvtárakban szótárkatalógust használnak.

A *közművelődési könyvtári személyzet képzési szintje* három lépcsős: az informatikus-könyvtáros egyetemi végzettségű; a könyvtártechnikus szakközépiskolai végzettségnek felel meg; a tájékoztatási segéderő a 9. osztály elvégzése utáni tanfolyammal szerzi meg a szakmai technikai munkák végzéséhez szükséges ismereteket. Az egyetemen nappali, esti és levelező tagozaton folyik az oktatás, a technikusképzés a Kulturális Minisztérium által fenntartott szakközépiskolában nappali és távoktatási formában. A Könyvtári Igazgatóság különféle továbbképző tanfolyamokat is szervez.